

Streszczenie

Niniejsza praca doktorska pt. Wybrane uwarunkowania edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem została napisana w odpowiedzi na rosnącą potrzebę pogłębionej analizy funkcjonowania edukacji włączającej w odniesieniu do uczniów z uszkodzonym słuchem w polskim systemie oświaty. Dynamiczny rozwój idei edukacji włączającej, a jednocześnie liczne trudności sygnalizowane zarówno przez nauczycieli, jak i samych uczniów, wskazują na konieczność wieloaspektowego rozpoznania czynników warunkujących jej efektywność. Praca adresowana jest do środowiska naukowego, nauczycieli szkół ogólnodostępnych, specjalistów pracujących z uczniami z uszkodzonym słuchem, a także studentów pedagogiki i kierunków pokrewnych. Jej celem jest zarówno pogłębienie refleksji teoretycznej, jak i dostarczenie praktycznych wskazówek możliwych do zastosowania w codziennej pracy edukacyjnej.

W części teoretycznej pracy przedstawiono zagadnienia związane z edukacją włączającą uczniów z uszkodzonym słuchem, uwzględniając jej uwarunkowania społeczne, kulturowe, organizacyjne i pedagogiczne. Szczególną uwagę poświęcono znaczeniu języka migowego jako kluczowego elementu tożsamości kulturowej g/Głuchych oraz jego roli w procesie edukacyjnym.

Przedmiotem badań empirycznych uczyniono edukację włączającą uczniów z uszkodzonym słuchem, ze szczególnym uwzględnieniem czynników determinujących jej skuteczność i efektywność. Głównym celem badań o charakterze diagnostycznym było poznanie wybranych uwarunkowań wpływających na efektywność edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem. Celem teoretycznym pracy było opracowanie ogólnych założeń modelu edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem w Polsce, natomiast celem praktycznym – sformułowanie wskazówek pedagogicznych dla nauczycieli, specjalistów oraz studentów pedagogiki, dotyczących znaczenia edukacji włączającej dla wspomagania funkcjonowania tej grupy uczniów.

W pracy sformułowano dwa główne problemy badawcze. Pierwszy dotyczył określenia, czy i w jakim stopniu wybrane uwarunkowania determinują efektywność edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem w percepcji nauczycieli szkół ogólnodostępnych. W jego ramach postawiono pytania szczegółowe odnoszące się do roli kompetencji zawodowych nauczycieli, poziomu ich resilience oraz warunków kształcenia. Drugi problem badawczy koncentrował się na perspektywie samych uczniów z uszkodzonym słuchem i dotyczył uwarunkowań oraz doświadczeń kształtujących ich proces edukacyjny. Ze względu na

jakościowy charakter tego problemu nie formułowano pytań szczegółowych, przyjmując strategię badawczą nastawioną na zrozumienie zjawisk w ich naturalnym kontekście, z uwzględnieniem ich złożoności i dynamiki.

Zastosowanie strategii badań ilościowo-jakościowych wynikało z potrzeby wszechstronnej analizy badanego problemu. Połączenie obu strategii badawczych umożliwiło triangulację danych oraz pogłębione ujęcie zarówno perspektywy nauczycieli, jak i osób z uszkodzonym słuchem. W badaniach ilościowych wykorzystano trzy narzędzia badawcze: Skalę Resilience Nauczycieli (SRN), Kwestionariusz Postrzeganych Kompetencji Zawodowych Nauczyciela (KPKZN) oraz zmodyfikowany kwestionariusz ankiety autorstwa Zenona Gajdzicy. W badaniach jakościowych zastosowano wywiad narracyjny.

W badaniach ilościowych uczestniczyli nauczyciele szkół ogólnodostępnych z terenu województwa małopolskiego. Łącznie uzyskano 200 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy. W części jakościowej przeprowadzono dziesięć wywiadów narracyjnych z dorosłymi osobami z uszkodzonym słuchem, które uczęszczały do szkół ogólnodostępnych.

Analiza wyników badań ilościowych i jakościowych wykazała, że efektywność edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem jest zjawiskiem wielowymiarowym i zależnym od współwystępowania wielu czynników. Istotną rolę odgrywają kompetencje zawodowe nauczycieli, ich odporność psychiczna oraz warunki organizacyjne i dydaktyczne kształcenia. Z perspektywy osób z uszkodzonym słuchem kluczowe znaczenie mają m.in. jakość komunikacji, dostęp do języka migowego, postawy nauczycieli i rówieśników oraz poczucie akceptacji w środowisku szkolnym.

W końcowej części pracy sformułowano wskazówki pedagogiczne, które wynikają bezpośrednio z przeprowadzonych badań oraz doświadczeń praktycznych nauczycieli pracujących w środowisku włączającym. W aneksie zamieszczono dwa zestawy kart dydaktycznych, przeznaczonych do utrwalania liter języka polskiego, rozwijania umiejętności czytania oraz nauki alfabetu polskiego języka migowego. Materiały te mogą być wykorzystywane podczas zajęć z uczniami jako wsparcie procesu dydaktycznego.

Summary

This doctoral dissertation entitled *Selected Determinants of Inclusive Education for Students with Hearing Impairment* was written in response to the growing need for an in-depth analysis of the functioning of inclusive education with regard to students with hearing impairment in the Polish education system. The dynamic development of the idea of inclusive education, accompanied by numerous difficulties reported both by teachers and by the students themselves, indicates the necessity of a multidimensional identification of the factors determining its effectiveness. The dissertation is addressed to the academic community, teachers working in mainstream schools, specialists working with students with hearing impairment, as well as students of pedagogy and related fields. Its aim is both to deepen theoretical reflection and to provide practical guidelines that can be applied in everyday educational practice.

The theoretical part of the dissertation presents issues related to the inclusive education of students with hearing impairment, taking into account its social, cultural, organizational, and pedagogical determinants. Particular attention is paid to the significance of sign language as a key element of the cultural identity of the d/Deaf community and to its role in the educational process.

The subject of the empirical research is inclusive education for students with hearing impairment, with particular emphasis on the factors determining its effectiveness and efficiency. The main diagnostic aim of the research was to identify selected determinants influencing the effectiveness of inclusive education for students with hearing impairment. The theoretical aim of the dissertation was to develop general assumptions for a model of inclusive education for students with hearing impairment in Poland, while the practical aim was to formulate pedagogical guidelines for teachers, specialists, and students of pedagogy concerning the importance of inclusive education in supporting the functioning of this group of students.

Two main research problems were formulated in the dissertation. The first concerned determining whether and to what extent selected determinants influence the effectiveness of inclusive education for students with hearing impairment as perceived by teachers in mainstream schools. Within this problem, detailed research questions were posed regarding the role of teachers' professional competences, their level of resilience, and the conditions of education. The second research problem focused on the perspective of students with hearing impairment themselves and concerned the determinants and experiences shaping their educational process. Due to the qualitative nature of this problem, no detailed research

questions were formulated; instead, a research strategy aimed at understanding phenomena in their natural context was adopted, taking into account their complexity and dynamics.

The decision to apply a mixed-methods research strategy resulted from the need for a comprehensive analysis of the research problem. The combination of quantitative and qualitative approaches enabled data triangulation and an in-depth examination of both teachers' perspectives and the experiences of individuals with hearing impairment. In the quantitative research, three research instruments were used: the Teacher Resilience Scale (TRS), the Perceived Professional Competence of Teachers Questionnaire (PPCTQ), and a modified questionnaire developed by Zenon Gajdzica. In the qualitative research, a narrative interview was employed.

The quantitative research involved teachers from mainstream schools in the Małopolska region. A total of 200 correctly completed questionnaires were collected. In the qualitative part of the study, ten narrative interviews were conducted with adult individuals with hearing impairment who had attended mainstream schools.

The analysis of the quantitative and qualitative research results showed that the effectiveness of inclusive education for students with hearing impairment is a multidimensional phenomenon dependent on the co-occurrence of many factors. Teachers' professional competences, their psychological resilience, and organizational and didactic conditions of education play a significant role. From the perspective of individuals with hearing impairment, key factors include, among others, the quality of communication, access to sign language, the attitudes of teachers and peers, and a sense of acceptance within the school environment.

In the final part of the dissertation, pedagogical guidelines were formulated, which directly result from the conducted research and the practical experiences of teachers working in inclusive settings. The appendix includes two sets of educational cards designed to reinforce knowledge of Polish language letters, develop reading skills, and teach the Polish Sign Language alphabet. These materials may be used during lessons with students as support for the teaching and learning process.